

HOTĂRÎRE
privind aprobarea Concepției reformei judiciare
și de drept în Republica Moldova

nr. 152-XIII din 21.06.94

Monitor nr.6/49 din 30.06.1994

* * *

Examinînd Concepția reformei judiciare și de drept în Republica Moldova,
Parlamentul Republicii Moldova adoptă prezenta hotărîre.

Art.1.- Se aprobă Concepția reformei judiciare și de drept în Republica Moldova (se anexează).

Art.2. - Se formează Consiliul coordonator pentru desfășurarea reformei judiciare și de drept în următoarea componență:

Președinte

MIȘIN Vadim vicepreședinte al Parlamentului

Vicepreședinți:

MOREI Ion ministrul justiției

POSTOICO Maria președintele Comisiei juridice, pentru numiri și imunități a Parlamentului

Secretar

GORCEAC Eugeniu consilier al vicepreședintelui Parlamentului

Membri:

AMIHALACHIOAIE Gheorghe Președintele Uniunii Avocaților din Republica Moldova

CHISEEV Nicolai pensionar

COJOCARI Alexandru șeful catedrei de procedură civilă a Facultății de drept a Universității de Stat din Moldova

CREȚU Victor viceministru al justiției

DRĂGĂNEL Vasile ministrul afacerilor interne

POPESCU Ala vicedirector al Cancelariei de Stat

REȘETNICOV Artur șeful Direcției Generale a Aparatului Președintelui Republicii Moldova

RUSU Vasile Procurorul General

SMOCHINĂ Andrei directorul Departamentului de drept al Universității Libere Internaționale din Moldova

STEPANIUC Victor președintele Fraucțiunii parlamentare a Partidului Comuniștilor din Republica Moldova

STOICOV Iurie președintele Comisiei pentru securitatea națională a Parlamentului

ȘTERBEȚ Valeria Președintele Curții Supreme de Justiție.

[Art.2 în redacția [Hot. Parl. nr.631-XV din 09.11.2001](#), în vigoare 09.11.2001]

[Art.2 în redacția [Hot. Parl. nr.880-XIV din 17.03.2000](#), în vigoare 17.03.2000]

[Art.2 în redacția [Hot. Parl. nr.107-XIV din 23.07.98](#), în vigoare 23.07.1998]

[Art.2 în redacția [Hot. Parl. nr.1175-XIII din 08.05.97](#), în vigoare 08.05.1997]

[Art.2 modificat prin [Hot. Parl. nr.798-XIII din 02.04.96](#), în vigoare 02.04.1996]

[Art.2 în redacția [Hot. Parl. nr.684-XIII din 08.12.95](#), în vigoare 08.12.1995]

[Art.2 modificat prin [Hot. Parl. nr.444-XIII din 04.05.95](#), în vigoare 04.05.1995]

Art.3. - Consiliul Coordonator pentru desfășurarea reformei judiciare și de drept:
va asigura îmbinarea procesului de formare a cadrului legislativ al reformei judiciare și de drept cu efectuarea măsurilor organizatorice, tehnico-materiale, financiare și de altă natură, avînd în vedere desfășurarea eșalonată a prevederilor concepției reformei judiciare și de drept;
va informa anual Parlamentul despre transpunerea în practică a Concepției reformei judiciare și de drept.

Art.4. - Prezenta hotărîre intră în vigoare la data adoptării.

PREȘEDINTELE PARLAMENTULUI

Petru LUCINSCHI

Chișinău, 21 iunie 1994.

Nr.152-XIII.

Anexă
la Hotărîrea Parlamentului
nr.52-XIII din 21 iunie 1994

CONCEPȚIA reformei judiciare de drept în Republica Moldova

I. DISPOZIȚII GENERALE

Formarea și consolidarea Republicii Moldova ca stat independent, democrat și civilizată determină în mod imperativ realizarea practică a principiului de separare a puterii de stat ca o condiție primordială de edificare și funcționare a unui stat de drept.

Statului îi revin trei funcții fundamentale:

- a) emiterea normelor juridice generale - funcția legislativă;
- b) aplicarea sau executarea acestor norme - funcția executivă;
- c) soluționarea litigiilor care apar în procesul aplicării legilor - funcția jurisdicțională.

Fiecărei funcții îi corespunde o autoritate ("putere"): puterea legislativă, puterea executivă și puterea juridică. Fiecare putere este încredințată unor organe, relativ autonome, care asigură bunul mers al activității statale.

Într-un stat de drept puterea judiciară care este autonomă în limita competenței sale și are un statut egal cu puterile legislativă și executivă.

Formarea amplă, radicală și adecvată a sistemului politic, juridic și social-economic poate fi concepută doar ca un proces de lungă durată care are un caracter complex: teoretic și practic, politic și juridic, social și psihologic, organizatoric și material.

Este imposibilă reorganizarea sistemului judecătoresc, schimbarea structurii și statutului instanțelor judiciare, instituirea Curții Constituționale, înființarea altor tipuri de judecătoria specializate sau de schimbarea rolului și locului Procuraturii, Arbitrajului, Ministerului Justiției și altor organe fără a crea cadrul sau bazele constituționale pentru funcționarea acestora, adică fără a schimba Constituția în vigoare.

Anume în Constituție vor fi reglementate problemele-cheie ale reformei judiciare și de drept, cum ar fi:

- a) stabilirea principiilor și normelor de separare a celor trei puteri (legislativă, executivă, juridică), a mecanismului de interacțiune a acestor puteri în procesele de formare și funcționare a fiecăruia dintre ele;
- b) necesitatea formării, modul de constituire, statutul și competența Curții Constituționale ca unica

autoritate de jurisdicție constituțională în stat;

- c) organizarea și structura sistemului judiciar, principiile de funcționare a acestuia;
- d) crearea bazelor constituționale pentru reforma radicală a legislației în vigoare;
- e) determinarea sistemului și a cadrului juridic de formare a organelor reprezentative și executive locale;
- f) organizarea administrativă a teritoriului;
- g) crearea bazei juridice a societății civile democratice.

Necesitatea înfăptuirii reformei judiciare și de drept în republică este condiționată de un șir de factori de ordin juridic, organizatoric, social și material, care actualmente nu favorizează funcționarea independentă a puterii judiciare, nu permit asigurarea priorității drepturilor și libertății personalității, nu garantează protejarea lor, precum și supremația legii în toate sferele sociale.

Aceștia sînt:

- a) lipsa unui sistem de garanții legislative, inclusiv constituționale, pentru protejarea drepturilor și libertăților cetățenilor;
- b) principiul contradictoriu n-a devenit o realitate în examinarea juridică a cauzelor;
- c) ancheta penală ca formă și etapă în procesul de exercitare a justiției, chemată să cerceteze și să stabilească părțile componente ale acțiunii criminale în condițiile regulilor de procedură penală, continuă să funcționeze în subordonarea neprocesuală și multilaterală, ceea ce contribuie la păstrarea pîrghiilor administrative de influență asupra figurii principale a acestui proces - a anchetatorului;
- d) lipsa organului de jurisdicție constituțională, ceea ce poate duce la emiterea de acte ce contravin Constituției și la abuzul de putere a autorităților publice supreme;
- e) starea materială și socială deplorabilă a instituțiilor justiției și a colaboratorilor acestora.

Reforma judiciară și de drept este, în esență, una din cele mai importante etape de trecere de la sistemul de administrare prin directive la statul democrat bazat pe drept.

Succesul reformei este determinat de respectarea unor anumite principii:

- a) separarea strictă a competenței organelor ce reprezintă cele trei puteri: puterea legislativă, puterea executivă, puterea judiciară;
- b) prioritatea drepturilor și libertăților omului;
- c) eficacitatea unui mecanism de control și supraveghere pentru respectarea drepturilor și libertăților omului;
- d) responsabilitatea reciprocă a statului și a personalității;
- e) preluarea și adaptarea principiilor și normelor de drept internațional și respectarea priorității acestora în procesul de realizare a reformei;
- f) continuitatea în organizarea și funcționarea organelor de ocrotire a ordinii de drept;
- g) planificarea și desfășurarea treptată a reformei, necesare pentru evitarea unor eventuale lacune de drept în crearea sistemului justiției;
- h) asigurarea tehnico-materială a desfășurării reformei, punînd pe prim plan instruirea, specializarea și perfecționarea cadrelor juridice.

II. AUTORITATEA JUDECĂTOREASCĂ

1. Instanțele judecătorești

Concepția reformei judiciare are ca scop modificarea esențială a:

- a) statutului, rolului și funcțiilor instanței judecătorești ca element de bază al sistemului judiciar;
- b) statutului judecătorului care ar asigura independența, imparțialitatea, inviolabilitatea întregului corp judecătoresc.

Justiția urmează să fie înfăptuită în baza următoarelor principii generale:

- a) accesul liber al tuturor cetățenilor la orice instanță judecătorească;
- b) dreptul cetățeanului de a ataca orice hotărîre a judecătoriei de fond în instanța superioară;
- d) competența și profesionalismul judecătorilor;
- e) eficacitatea mecanismului de examinare a cauzelor judiciare în mod personal și colegial.

Structura sistemului judiciar:

Veriga I (de bază) - judecătoria de raion (oraș), care va examina în fond cauzele penale, civile, administrative, cu excepția celor care, conform legii, vor fi examinate de instanțele superioare;

Veriga a II-a - judecătorii de circumscripție. Se presupune formarea a câtorva judecătoria de acest fel, care vor servi câteva raioane. Aceste judecătoria vor beneficia de dreptul de a examina cele mai complicate cauze penale și civile ca o instanță de fond. Totodată ele vor fi instanță de apel în privința hotărârilor judecătoriilor de raion (oraș);

Veriga a III-a - Curtea de Apel (cu sediul în municipiul Chișinău) de a cărei competență sînt:

a) examinarea hotărârilor (sentințelor) pronunțate de judecătorii de circumscripție în prima instanță, atacate printr-un recurs sau apel;

b) examinarea în prima instanță a cauzelor prevăzute de lege;

c) exercitarea supravegherii asupra legalității deciziilor judecătoriilor inferioare;

d) studierea practicii judiciare și exercitarea altor împuterniciri, atribuite de lege.

Curtea de Apel va avea următoarea structură:

a) Prezidiul;

b) Colegiul judiciar pentru cauzele penale;

c) Colegiul judiciar pentru cauzele civile;

d) Colegiul judiciar pentru cauzele administrative.

Veriga a IV-a - Curtea Supremă de Justiție, ca instanță judecătorească supremă în sistemul judiciar al statului. Ea va exercita funcția Instanței de recurs (supraveghere). Curtea supremă de justiție nu va examina cauze în prima instanță.

Funcțiile instanței superioare de recurs le va exercita Plenul Curții Supreme de Justiție.

Din sistemul judiciar vor face parte, de asemenea, judecătorii specializate: judecătoria Economică, Tribunalul Militar și altele.

2. Statutul judecătorilor

Independența autorității judecătorești este condiționată de asigurarea garanțiilor juridice, sociale și materiale a purtătorilor puterii judiciare - judecătorilor.

Statutul juridic al judecătorilor tuturor instanțelor judecătorești urmează să fie modificat esențial.

Se propune:

a) judecătoria judecătoriilor de raion (oraș), de circumscripție, Curții de Apel și specializate să fire numiți în funcție de către Președintele Republicii la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii. Judecătoria propuși în aceste funcții pentru prima dată urmează să fie numiți pe un termen de 5 ani, apoi de 10 ani. După expirarea termenului de 15 ani, avînd o înaltă competență profesională și o bună comparare, ei vor fi numiți în funcție pe viață;

b) judecătoria Curții Supreme de Justiție sînt numiți în funcție pe viață de către Parlament la propunerea Președintelui Curții. Ei trebuie să aibă o vechime mai mare de 15 ani în activitatea de judecător;

c) condițiile de retragere a calității de judecător sînt strict stabilite de lege din proprie inițiativă, din motive de sănătate, în caz de încălcare gravă a jurămîntului, fapt confirmat de Colegiul disciplinar al Consiliului Superior al Magistraturii;

d) funcția de judecător să fie incompatibilă cu oricare altă funcție, cu excepția celei didactice și științifice;

e) judecătoria să fie asigurați material în corespundere cu locul și rolul puterii judiciare în sistemul organelor de stat.

Drepturile judecătorilor vor fi protejate prin lege organică privind statutul judecătorilor.

3. Consiliul Superior al Magistraturii

Consiliul este un organ special, care are ca scop asigurarea independenței puterii judiciare, stabilirea garanțiilor și formelor de autoadministrare a judecătoriilor, constituirea sistemului judiciar și efectuarea controlului asupra activității judecătorilor. Pe lîngă Consiliu vor fi formate:

a) Comisia de acordare a gradului de calificare a judecătorilor (Comisia de calificare);

b) Colegiu disciplinar, care va examina cazurile de responsabilitate administrativă, disciplinară și penală a judecătorilor.

Consiliul Superior al Magistraturii va activa în următoarea componență:

- a) ministrul justiției (Președintele Consiliului);
- b) Președintele Curții Supreme de Justiție;
- c) Președintele Curții de Apel;
- d) Președintele Judecătoriei Economice;
- e) Președintele Tribunalului Militar;
- f) Procurorul General;
- g) cinci magistrați (3 - din rândurile judecătorilor aleși la adunarea generală a judecătorilor și 2 - din rândurile profesorilor de profil juridic aleși de Parlament).

4. Procuratura

Ca organ care are menirea de a proteja drepturile omului și care contribuie la înfăptuirea justiției Procuratura urmează să fie inclusă în sistemul autorității judecătorești ca organ autonom.

Sistemul organelor Procuraturii cuprinde:

- a) Procuratura Generală;
- b) procuraturile teritoriale c) procuraturile specializate.

Procurorul general va fi numit în funcție de către Parlament la Propunerea președintelui acestuia. Procurorii ierarhic inferiori sînt numiți de procurorul General și îi sînt subordonați.

Procurorul General și procurorii subordonați lui:

a) exercită supravegherea executării exacte și uniforme de către ministere și departamente, organe de autoadministrare locală, întreprinderi, instituții și organizații, partide și alte organizații social-politice, factori de decizie și cetățeni. Prin legea organică care va reglementa activitatea procuraturii se preconizează că funcțiile de supraveghere în executarea legilor vor fi limitate odată cu crearea și consolidarea unui stat bazat pe drept, în care va predomina supremația legii;

b) exercită supravegherea respectării legislației de către organele de anchetă și cercetare penală, în locurile de detențiune preventivă și penitenciare;

c) participă la examinarea în judecată a cauzelor penale în baza procesului contradictoriu;

d) participă la examinarea în judecată a cauzelor civile, economice, administrative, ce țin de interesele statului, minorităților și altor categorii de cetățeni în condițiile legii;

e) atacă hotărârile judecătorești;

g) protejează drepturile și libertățile omului, acordînd o atenție deosebită minorilor, bătrînilor, handicapaților.

III. ORGANELE CE CONTRIBUIE LA ÎNFĂPTUIREA JUSTIȚIEI. ORGANELE DE OCROTIRE A ORDINII DE DREPT

1. Ancheta penală

Organele de anchetă penală servesc justiția, conducîndu-se în activitatea lor de legislația penală și cea de procedură penală.

Se preconizează înființarea unui departament de anchetă penală autonom pe lîngă Guvern.

Directorul General al Departamentului de Anchetă Penală va fi numit în funcție de Președintele Republicii.

Realizarea prezentei concepții presupune, că în procesul adoptării Codului de procedură penală competența Procuraturii se va reduce doar la anchetarea cauzelor privind infracțiunile săvîrșite de colaboratorii poliției și de alte categorii prevăzute de lege.

Ancheta penală din Ministerul Securității Naționale va fi exclusă. Categoriile de infracțiuni pe care se efectuează acum ancheta de către organele securității naționale vor fi strămutate la Departamentul de Anchetă Penală și la Procuratură conform prevederilor legislației de procedură penală.

Se preconizează de a menține în continuare cercetarea penală în competența poliției, organelor

securității naționale și altor organe investite cu aceste funcții de legislație, precum și de a investi cu acest drept Departamentul Controlului Vamal și Inspectoratul fiscal.

Se consideră oportună, de asemenea extinderea competenței organelor de cercetare penală privind cercetarea cauzelor care nu necesită efectuarea anchetei penale. Legislația de procedură penală va exclude așa procese cum ar fi clasarea dosarului în timpul anchetei penale pe motiv de nereabilitare și expedierea dosarelor de către instanța judecătorească la reanchetare.

Se propune și simplificarea procedurii penale.

Se preconizează garantarea dreptului de contestare în instanța judecătorească a legislației acțiunilor și deciziilor privind procesul de urmărirea penală, ce duc la lezarea drepturilor și libertăților constituționale ale cetățenilor.

2. Ministerul Justiției

Constituirea și consolidarea statului bazat pe drept impune ridicarea rolului Ministerului Justiției și transformarea lui într-un organ cu statut deosebit în sistemul puterii executive care ar asigura buna funcționare a instanțelor judecătorești.

În scopul consolidării rolului Ministerului Justiției se preconizează a investi acest minister cu funcțiile:

- a) de pregătire a cadrelor pentru sistemul judiciar, perfecționarea și securitatea lor personală;
- b) de creare a condițiilor necesare pentru funcționarea eficientă a instanțelor judecătorești (asigurarea tehnico-materială și informațională, reglementarea normelor de exercițiu funcțional, funcționarea aparatului etc.);
- c) de asigurare a legăturilor dintre instanța judecătorească și organele și persoanele ale căror acțiuni poartă un caracter de procedură;
- d) de participare la procesul judiciar a părților și a persoanelor care contribuie la înfăptuirea justiției (martori, experți, terțe persoane, reprezentanți ai organelor administrației de stat pe dosare civile etc.), asigurarea securității lor;
- e) de asigurare a ordinii în timpul ședinței de judecată;
- f) de executare a sentințelor în privința sechestrării bunurilor și a hotărârilor pe dosarele civile;
- h) de conducere a penitenciarelor, pregătirea cadrelor pentru acestea, elaborarea și aplicarea măsurilor în vederea resocializării condamnaților conform modelelor moderne de democrație;
- i) de conducere a serviciilor de notariat, de înregistrare a actelor stării civile;
- g) de pregătire a chestiunilor privind cetățenia, grațierea și amnistierea.

Se consideră oportună menținerea în competența Ministerului Justiției, a funcției de avizare a proiectelor de legi, stabilindu-i suplimentar obligațiile de:

- a) avizare a proiectelor de acte guvernamentale și departamentale;
- b) codificare și sistematizare a legislației;
- c) ținere a registrului de acte normative republicane și a legislației în vigoare în stare de control;
- d) formare a centrului republican de informație juridică și asigurarea abonaților cu această informație;
- e) formare a poliției judiciare și de dirijare a acesteia;
- f) soluționarea chestiunilor privind asistența juridică reciprocă între Republica Moldova și alte state.

Instituțiile de expertiză, cu excepția celor din Ministerul Sănătății și Ministerului Afacerilor Interne (operative), formează un sistem unic în componența Ministerului Justiției.

Statistica existentă în poliție, procuratură, organele securității naționale și judecătorii se prezintă Ministerului Justiției care o dă periodic publicității.

3. Ministerul Afacerilor Interne

Ministerului Afacerilor Interne îi revin următoarele funcții:

- a) asigurare a legalității și ordinii publice;
- b) depistare, prevenire și combatere a criminalității;
- c) anchetă penală și cercetare penală.

Crearea condițiilor optime pentru executarea eficientă a acestor funcții necesită degrevarea ministerului, de următoarele funcții:

- a) investigații de expertiză și criminalistice (cu excepția celor care asigură activitatea operativă de depistare);
- b) paza patrimoniului și a obiectivelor (paza extradepartamentală);
- c) eliberarea pașapoartelor;
- d) activitatea antiincendiară;
- e) conducerea penitenciarelor.

4. Ministerul Securității Naționale

Va păstra și pe viitor așa funcții ale ministerului: investigațiile, recunoașterea contraspionajului, apărarea frontierei. Se elimină din funcțiile lui activitatea de urmărire politică sub orice formă, precum și ancheta penală.

Securitatea națională trebuie să asigure stabilitatea orânduirii de stat și eficiența funcționării autorităților constituționale.

5. Asistența juridică a populației

Unul din principiile de bază ale statului de drept este asigurarea asistenței juridice a populației.

Asistența va fi asigurată de avocatură - organizații (asociații) autonome de asistență juridică create pe principii de independență profesională și autodirijată, de servicii de consultanță juridică private etc.

Statul trebuie să garanteze funcționarea asistenței juridice, acordate unor categorii de cetățeni în condițiile legii (minori, invalizi, bătrâni etc.).

Asistența juridică pentru agenții economici va fi acordată de către serviciile de consultanță juridică, avocați, unități particulare de profil.

Chestiunile privind asistența juridică a cetățenilor și agenților economici ar putea fi reglementate printr-o lege specială - legea privind asistența juridică. Această lege ar prevedea: statutul avocatului și consultantului juridic, măsuri pentru stimularea înființării de unități particulare de profil.

De acest capitol ține și necesitatea perfecționării legislației, accesibilității legilor tuturor cetățenilor și agenților economici. Este necesară instituirea unei publicații oficiale unice, destinate problemelor ce țin de asistența juridică, care ar fi accesibilă pentru toți.

IV. CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

Se preconizează ca să fie instituită Curtea Constituțională care ar fi unica autoritate de jurisdicție constituțională în stat.

Curtea Constituțională va fi independentă de orice altă autoritate publică și se va supune numai Constituției.

Curtea Constituțională va garanta supremația Constituției, va asigura realizarea principiului separării puterilor de stat în putere legislativă, putere executivă și putere judiciară și va garanta responsabilitatea statului față de cetățean și cetățeanului față de stat.

Curtea Constituțională este chemată să asigure controlul constituționalității legilor și actelor normative ale Președintelui Republicii și Guvernului, să contribuie la menținerea echilibrului la puterile de stat și buna lor funcționare.

V. ÎNVĂȚĂMÎNTUL JURIDIC

În scopul creării și consolidării unui stat bazat pe drept, soluționării problemelor ce țin de pregătirea cadrelor juridice și realizării reformei judiciare și de drept se propune înființarea unei instituții de învățământ juridic superior care ar avea drept scop:

- a) pregătirea de cadre juridice de înaltă calificare și savanți în domeniul jurisprudenței;
- b) efectuarea de expertize a proiectelor de legi la cererea Parlamentului;
- c) elaborarea de lucrări științifice în toate ramurile dreptului;
- d) reciclarea cadrelor din instituțiile de justiție, procuratură, poliție, organele de autoadministrare

locală și administrației de stat, cadrelor juridice din economia națională;

e) asigurarea bibliotecii Parlamentului cu literatură științifică și legislativă.

VI. REALIZAREA REFORMEI JUDICIARE ȘI DE DREPT

Etapele de realizare a reformei judiciare și de drept vor fi elaborate de către Consiliul Coordonator pentru desfășurarea reformei judiciare și de drept și prezentate Parlamentului spre aprobare. Componența Consiliului Coordonator se aprobă prin hotărâre a Parlamentului.